

УДК 101.1+168.5

ББК 87.1

А-43

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 5 від 24 грудня 2010 року

Редакційна колегія:

Саух П.Ю., доктор філософських наук, професор;
Герасимчук А.А., доктор філософських наук, професор;
Ковтун Н.М., кандидат філософських наук;
Слюсар В.М., кандидат філософських наук;
Вітюк І.К., кандидат філософських наук;

Рецензенти:

Ярошовець В. І., доктор філософських наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Стародубець Г. М., доктор історичних наук, професор Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Піциль О. С., кандидат філософських наук, доцент Житомирського національного агроекологічного університету.

А 43   Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наукових праць / за заг. ред. проф. Сауха П. Ю. – Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2010. – 140 с.

У збірнику наукових праць розглядаються основні аспекти становлення людської думки, співвідношення сучасної філософії та науки, особливості розвитку природничих і гуманітарних дисциплін у контексті становлення науки епохи Постмодерну. З'ясовуються форми та механізми проявів толерантності у сферах політичної, соціальної, культурної, релігійної, етнічної, національної буттєвості людини, осмислюється феномен толерантності у межах інтеркультурної та внутрішньокультурної комунікації.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 101+168.5

ББК 87.1

© Колектив авторів, 2010

Методологія філософії та методологія науки: порівняльний аналіз

Поняття "методологія", як слушно зазначає професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка Вітвицька С. є складним і не завжди однозначним. Воно використовується у широкому розумінні загальної методології [1, с. 78]. Зазначимо, що в науковій літературі подано велику кількість визначень змісту методології. Так, наприклад, у "Философской энциклопедии" читаємо (мова оригіналу): "Философское учение о методах познания и преобразования действительности; применение принципов мировоззрения, к духовному творчеству вообще и к практике [2, 420]". У "Філософському словнику" – 1. Сукупність прийомів дослідження, що застосовується в якійсь науці. 2. Вчення про методи наукового пізнання і перетворення світу [3, 268]. В одному з останніх видань польської довідкової літератури з філософії, наприклад, Słownik filozofii [4], такого терміну як "методологія" взагалі немає, що свідчить про складність визначення змісту цього поняття, а відтак і терміну його позначення про що ми писали вище. Немає визначення методології і у багатьох філософів минулого, але це не означає, що методологія як такої немає.

Так, наприклад, Г. Гегель неодноразово вказував на загальнометодологічний підхід філософських принципів, законів і категорій у пізнавальному процесі, їх значення для з'ясування суттєвих, внутрішніх зв'язків а тієї чи іншої науки. Тож намагаючись збагнути роль і значення методології в широкому, філософському розумінні і як методологію конкретно взятої науки (фізики, хімії, біології і т.д.) ще в середині 70-х років минулого століття В. Штофф писав: "На відміну від методології у широкому філософському розумінні методології, що загострює увагу на аналізі методологічної ролі і евристичного значення, головним чином, онтологічних принципів, законів і категорій, методологія науки в більш вузькому значенні є частиною гносеології і призначена вивчати закономірності складного процесу пізнання і тих його різноманітних і взаємопов'язаних формах і проявах, які характерні для науки [1, 78]". Додамо: для даної науки.

Кожна наука, має свій об'єкт і предмет дослідження, принципи; закони і категорії, як вже дані (сформовані) або знаходяться принаймні в процесі свого становлення. Це те, що складає методологію фундаментальних наук. Має свою методологію фізика, хімія, біологія, соціологія та ін. Стосовно методології цих наук, філософська методологія – постає як загальне щодо одиничного, але є ще і особливе. Так, наприклад у фізиці таким особливим може бути класична механіка, квантова механіка тощо. Якщо прийняти згідно філософських категорій загального, одиничного і особливого класичну механіку як загальне, тоді закони І. Ньютона будуть мати значення особливого, а закон інерції (відношення множення маси на прискорення дорівнює силі); закон дії і протидії – одиничне. Тобто філософська методологія і методології конкретних наук використовуються у пізнавальному процесі в діалектичній єдності і, не применшуючи ролі методологій наук, можемо сказати, що влітаючись у філософські принципи, закони і категорії, вони успішно досягають поставленої перед собою мети.

В одній з розмов, академік Г. Жемела (Полтавська аграрна академія) сказав: "Коли я здавав кандидатські екзамени, я не дуже надавав великого значення філософії, але коли я вже почав працювати над докторською дисертацією, я постійно відчував якість перешкоди на шляху своїх досліджень. Потім я зрозумів: мені бракувало діалектичних підходів до визначення об'єкту і предмету мого дослідження, теоретичного обґрунтування мети, визначення глибинних зв'язків між біологією, хімією, агрономією тощо (Г. Жемела – доктор сільськогосподарських

наук – А. Г.). Прийшлося глибоко вивчати філософію, зокрема теорією пізнання і лише тоді я збагнув, що не давало мені дійти до істини – без філософської методології людина бачить дерева, але не бачить лісу". Відтак, спробуємо дати визначення методології, яке, думається, визначає її зміст і відповідає найтісніше по своїй суті її терміну: "Методологія – це система принципів, законів і категорій через призму яких ми сприймаємо, відображаємо і перетворюємо світ". Філософська методологія має різні характеристики і відтінки: діалектико-матеріалістична, релігійно-теологічна, екзистенціальна, прагматична тощо. Які принципи, закони і категорії ми використовуємо в духовній і матеріальній діяльності, такі й маємо результати, таку і маємо сатисфакцію від цих результатів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вітвицька С. Системний та синергетичний підходи до підготовки магістрів в умовах ступеневої педагогічної освіти // Матеріали науково-практичної конференції "Парадигма творення в сучасній науці: на шляху до інтегрованого світогляду". – Випуск 1. – Острог: Національний університет "Острозька академія", 2009. – С. 76 – 94.
2. Философская энциклопедия. – Т. 3. – М.: Советская энциклопедия, 1964. – С. 420 – 421.
3. Філософський словник. – К.: Політвидав України, 1964. – С. 268 – 269.
4. Słownik filozofii. Pod redakcją Jana Hartmana. – Kraków: Zielona Sowa, 2004. – 430 s.

